

การศึกษาประเพณีฮีต 12 ในฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสาราณียธรรม
ของชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
A Study of Heet Sibsong as the Factor to Support the Principle of
Saraniyadhamma of Phoechai Community in Muang District Nongkhai
Province

พระมหาสมพงษ์ อานนโท (สุทธิวรณา)¹

Phramaha Sompong Arnantho (Sutthiwanna)¹

พระราชรัตนาลงกรณ์²

Phrarach Rattanalongkorn²

พระมหาปริญญา วรญาโณ³

Phramaha Parinya Worrayano³

พระมหาศรัณย์วัตร กิตติวชิโร⁴

Phramaha Saranwat Kittivachiro⁴

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย¹

Mahachulalongrajavidhyalaya University Nongkhai Campus¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา⁴

Mahamakut Buddhist University Lanna Campus⁴

Corresponding Author, Email: saranwat@yahoo.com⁴

บทคัดย่อ

วิจัยเรื่องนี้มี วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาความเชื่อและความสำคัญของประเพณีฮีต 12 ในชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 3) เพื่อวิเคราะห์ประเพณีฮีต 12 ในฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสาราณียธรรมในเขตชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผลจากการวิจัยพบว่า

แนวคิดเรื่องสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องที่ว่าด้วยหลักปฏิบัติ 6 ประการ ที่ได้สอดแทรกแนวคิดที่สำคัญเอาไว้ภายในอยู่ 3 อย่าง คือ 1) การเป็นผู้มีเมตตาที่เน้นในการแสดงความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข โดยการแผ่เมตตาจิต คิดและทำประโยชน์แก่ผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคม 2) การเป็นผู้มีศีลรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ตั้งอยู่ในความดีมีระเบียบวินัยไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ และ 3) ความเข้าใจที่

ถูกต้องหรือสัมมาทิฐิ อันเกิดได้จากการมีกัลยาณมิตรที่ดีและการพิจารณาอย่างถูกวิธีจาก โยนิโสมนสิการ จนก่อให้เกิดเป็นความสามัคคีกันของหมู่คณะ

ความเชื่อและความสำคัญของประเพณีฮีต 12 ที่มีต่อชาวพุทธในชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ในเขตตำบลเองได้มีการปฏิบัติบุญประเพณีฮีต 12 สืบทอดมาช้านาน จะถูกขับเคลื่อนด้วยพระสงฆ์ ตลอดทั้งปราชญ์ชาวบ้าน

กิจกรรมที่เกิดจากงานบุญในประเพณีฮีต 12 ที่ชาวบ้านได้ร่วมกันปฏิบัติจะคอย เป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสาราณียธรรมให้เกิดขึ้นได้ โดยงานบุญที่ต้องอาศัยการเตรียมการจะ ส่งเสริม เมตตากายกรรม เมตตาวจีกายกรรม และเมตตามโนกายกรรม

คำสำคัญ: ประเพณีฮีต 12, หลักสาราณียธรรม

Abstract

This research aimed to 1) study the concept of Saraniyadhamma in Buddhism 2) to study the beliefs and the importance of Heet Sibsong tradition and 3) to analyze Heet Sibsong Tradition as the factors to support the principle of Saraniyadhamma of Phoechai Community, Muang Distract, Nongkhai Province. This Research was the qualitative research and by using the methodology of depth-interview and reporting the results of research as descriptive analysis.

The results showed that the concept of Sarananiyadhamma in Buddhism were considered as the Six practical principles that to insert the significant concept inside the three categories, that is, 1) to be loving-kindness emphasizing the love, wishes, namely, to wish the others to be happy by dedicating the spirit of friendship and to perform the benefits for the people in society 2) to have the precepts to preserve ones' physical and verbal behaviors and to live in the regulation and discipline, not to be loathsome of people and 3) to understand in the right way or Right Understanding resulting from good friendship and the right consideration from the Systemic attention until resulting in the unity of people.

The beliefs and the significance of Heet Sibsong tradition towards the Phoechai community, Muang District, Nongkhai Province were found that in the territory of the Sub-district itself, people have performed Heet Sibsong festivals for a long time. by the Buddhist monks and folk scholars.

The Heet Subsong tradition as the factor to promote Saraniyadhamma in the territory of the community. The merit-making ceremony related to concept and ideal will promote the right view along with one's fellows that result in the love and unity in accordance with the principle of Saraniyadhanna.

Keywords: Heet Sibsong, Saraniyadhamma

บทนำ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาถือได้ว่าสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะสอนให้คนมีความเสมอภาคและเสรีภาพ ไม่ได้บังคับให้เชื่อ สอนให้คนใช้เหตุผล สอนให้สังคมเกิดความสามัคคีกันและรวมกลุ่ม สอนให้คนประพฤติดีมีศีลธรรม หลักสาราณีย์ธรรม เป็นธรรมที่ส่งเสริมความพร้อมเพรียงความสมัคสมานสามัคคีของหมู่คณะ เป็นธรรมที่สร้างความปรารถนาดีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทางกาย วาจา และใจ คือ ทำดี พูดดี และคิดดีต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน มีความประพฤติเหมือนคนอื่น ๆ ไม่ทำให้หมู่คณะเสียหาย เพราะความประพฤติชั่วของตน ยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ทำให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชน หลักธรรมดังกล่าวคือ สาราณีย์ธรรม คือ ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีเนื้อหา ดังนี้ 1) เมตตาทายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง 3) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตา ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน 4) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน 5) สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ 6) ฏิกฐิสสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2547 : หน้า 23-24)

การเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อ การ ดำเนินชีวิต และความเป็นอยู่ของมนุษย์อย่างมากมายทั้งในปัจจุบันและในอนาคต สถานภาพ สถานการณ์ ปัญหาต่างๆ ของโลก ย่อมส่งผลกระทบต่ออานานอารยประเทศ อันเป็นสมาชิกของสังคมโลก ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วยเช่นกัน (ไชยรัตน์ ปราณี, 2549 : บทคัดย่อ) คนในสังคมปัจจุบันต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด มีเวลาในการพบปะสนทนากันน้อยลง เกิดความห่างเหินกันความรักความสามัคคีในชุมชนก็น้อยลงและเป็นจุดเริ่มต้นของการแตก ความสามัคคีที่จะตามมาในภายหลัง เมื่อแตกความสามัคคีแล้วก็ยากที่จะสร้างสมานฉันท์ให้ เกิดขึ้นได้

โดยที่ผ่านมา มีกิจกรรมจำนวนมากที่สามารถทำให้เกิดสันติชั่วคราว (The Temporary Peace) จนกลายเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อนำไปสู่จุดสิ้นสุดของการต่อสู้กับความลำบาก ใจ ที่เกิดจากการตัดสินใจทำบางสิ่งบางอย่างจากสิ่งที้อาจทำได้ เมื่อบุคคลมีความขัดแย้งในตัว บุคคล เขาอาจมีปฏิกิริยาต่อความขัดแย้งนั้นได้หลายลักษณะ เช่น ตัดสินใจไม่ได้ ถอนตัวออก จากสถานการณ์ หาดตัวช่วยในการตัดสินใจ และหาเหตุผลสนับสนุนการตัดสินใจครั้งนั้น สิ่ง เหล่านี้จะทำให้บุคคลขาดความสงบทางใจ และบางกรณีก็สร้างความเดือดร้อนกับผู้อื่นด้วย การได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้พูดคุยปรึกษาหารือกัน ปรับความคิดความเข้าใจให้เป็นแนว เดียวกันจนเกิดเป็นความรัก ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ถือเอาประเพณีฮีต 12 เป็นกิจกรรมใน พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นหลักในการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกันซึ่งถือว่าเป็น การสร้างความสมานสามัคคีตามหลักพระพุทธศาสนา การสร้างความสมานสามัคคีด้วย กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาถือเป็นอีกขบวนการหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมได้ทำงานร่วมกัน แสดง ความเห็นเห็นใจกัน ปรับความคิดเห็นให้ตรงกัน บนฐานความเชื่อตามหลักธรรมใน พระพุทธศาสนา เพื่อสมานความแตกร้าง เพื่อป้องกันความแตกร้าง และรักษาความสามัคคีใน หมู่คณะ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ได้มีการ ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยหลัก สาราณียธรรมขึ้นหลายกิจกรรม เพื่อสร้างความ สมานสามัคคีของคนในชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาประเพณีฮีต 12 ใน ฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสารานียธรรม ในเขตชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัด หนองคาย เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีฮีต 12 กับหลักสารานียธรรม ที่ ก่อให้เกิดความร่วมมืออันดีระหว่างคนในเขตชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัด หนองคาย อันเป็นพื้นที่ตัวอย่างในการศึกษา อีกทั้งยังสามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาที่ได้

นำไปแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย
ปัจจุบัน เพื่อรักษาความรักสามัคคีในชุมชนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความสำคัญของประเพณีฮีต 12 ในชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อวิเคราะห์ประเพณีฮีต 12 ในฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสาราณียธรรมในชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

1. **ขอบเขตด้านเอกสาร** ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษา โดยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมที่ปรากฏในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ออกเป็น 2 อย่างคือ

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาจากประชาชนชาวพุทธที่ปฏิบัติตามประเพณีฮีต 12 ในชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

2. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ด้วยการเก็บข้อมูลแบบเจาะจงจากกลุ่มเป้าหมาย แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาวิธี

3. **ขอบเขตพื้นที่ศึกษา** ที่ใช้ในการศึกษากำหนด คือ ในชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

4. **ขอบเขตกลุ่มประชากร** ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลเป็นกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน 30 รูป/คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร โดยมีการศึกษาภาคสนาม (Field Study) เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายแล้วนำมาวิเคราะห์ประกอบเนื้อหาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูล โดยการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ในส่วนที่ว่าด้วยเรื่องหลักสารานិยธรรมและประเพณีฮิต 12

2. ทำการศึกษา เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหลักสารานิยธรรม และประเพณีฮิต 12 ที่เป็นส่วนของเอกสาร

3. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การศึกษาอยู่ในเขตชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย แล้วทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย (Target group) ที่ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อันได้แก่

1) กลุ่มบรรพชิต ที่เป็นพระสังฆาธิการวัดในเขตตำบลโพธิ์ชัย จำนวน 5 รูป
2) กลุ่มผู้นำชุมชนในเขตตำบลโพธิ์ชัย ได้แก่ กำนัน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 4 คน
จำนวน 5 คน

3) กลุ่มข้าราชการที่มีภูมิลำเนาและพำนักในเขตตำบลโพธิ์ชัย จำนวน 5 คน

4) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 คน

5) ประชาชนที่อาศัยในเขตชุมชนตำบลโพธิ์ชัย จำนวน 5 คน

6) กลุ่มเยาวชนชายและหญิง จำนวน 5 คน

รวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๐ รูป/คน

4. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้วนำไปปรึกษากับกรรมการที่ปรึกษา ก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ทั้งเชิงภาษาและโครงสร้าง แล้วจึงนำไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย นำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงพรรณนาวิธี

5. วิเคราะห์ข้อมูล ในเรื่องประเพณีฮิต 12 ในฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสารานิยธรรม ในเขตชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

6. สรุปผลและนำเสนอผลการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาเรื่อง ประเพณีฮิต 12 ในฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสารานิยธรรมในเขตตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสารานิยธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาความเชื่อและความสำคัญของประเพณีฮิต 12 ในเขตตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และ เพื่อวิเคราะห์ประเพณีฮิต 12 ในฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสารานิยธรรมในเขตตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และมีการศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยผู้วิจัยได้

กำหนดพื้นที่การศึกษาอยู่ในเขตตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย แล้วทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ที่ได้มาจากวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 30 รูป/คน เพื่อนำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ประกอบเนื้อหา ผลจากการศึกษาพบว่า

1. แนวคิดเรื่องสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนา พบว่า หลักสาราณียธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ เกิดขึ้นด้วยอาศัยเหตุการณ์ความแตกสามัคคีของสงฆ์ในขณะนั้นเป็นมูลเหตุ โดยมีจุดประสงค์ในการตรัสอยู่ที่ ความต้องการให้ภิกษุที่แตกความสามัคคีในขณะนั้นกลับมาสามัคคีกันดังเดิม และป้องกันไม่ให้เกิดความสามัคคีในสงฆ์กลุ่มอื่นๆ จึงทำให้พระพุทธเจ้าตรัสหลักสาราณียธรรมที่ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 6 ประการ ที่เมื่อนำไปปฏิบัติแล้วจะก่อให้เกิดความสามัคคี โดยทั้ง 6 หลักการปฏิบัตินั้นได้สอดแทรกแนวคิดที่สำคัญเอาไว้ภายในอยู่ 3 ประการ คือ 1) การเป็นผู้มีเมตตาที่เน้นในการแสดงความรักใคร่ ประารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข โดยการแผ่เมตริจิตและคิดทำประโยชน์แก่ผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคม 2) การเป็นผู้มีศีลที่เน้นการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ตั้งอยู่ในความดีงามและมีระเบียบวินัยอันดีงาม มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัยและไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ 3) สัมมาทิฐิ ที่เน้นความคิด ความเห็น ความเข้าใจที่ถูกต้องที่สามารถเกิดได้จากการได้ยินได้ฟังสิ่งใดๆ ที่เป็นปรโตโมฆะจากกัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ ที่เน้นใช้ความคิดอย่างถูกวิธี รู้จักคิด คิดเป็น ที่เป็นการกระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ออก ให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยและเป็น ฝ่ายปัญญาที่เกิดขึ้นภายใน ทำให้มีความคิดความเห็นที่ถูกต้อง หลักธรรมสำคัญที่ถูกสอดแทรกอยู่ภายใต้เงาหลักสาราณียธรรม จึงเป็นส่วนที่คอยอำนวยให้หลักสาราณียธรรมสำเร็จประโยชน์อย่างสมควรจะเป็น ซึ่งหลักธรรมเหล่านั้นประกอบไปด้วย ความมีเมตตา ที่ทำให้เป็นที่รักของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม ศีล จะทำให้ความประพฤติของคนในสังคมมีความเสมอภาคกัน อันมีส่วนทำให้ไม่เกิดการเพ่งโทษกันและกัน และสุดท้ายสัมมาทิฐิที่เป็นความส่วนของปัญญา ที่คอยทำหน้าที่เป็นเหมือนหางเสือควบคุมให้ เมตตาและศีลทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างเต็มที่และมีความยืดหยุ่น จนก่อให้เกิดเป็นหลักสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ อันเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คณะและไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกหรือแตกความสามัคคีได้อย่างสมบูรณ์

ในส่วนความสามัคคีตามหลักวิชาการนั้น เน้นที่การแสดงออกถึงความร่วมมือร่วมใจ ร่วมแรงทางกาย ทางวาจา และทางใจของผู้คนในสังคมเพื่อก่อให้เกิดความดีงาม

และผลประโยชน์ที่ทุกคนพึงได้รับอย่างเท่าเทียมกัน แต่ความสามัคคีมิใช่จะเป็นเรื่องที่จะทำหรือปฏิบัติได้ง่ายๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ก็ล้วนขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยต่างๆ ด้วย เช่น ทศนคติ จาริต ประเพณี ศรัทธาความเชื่อมั่น การปฏิบัติหน้าที่ของผู้คนที่ได้รับความมอบหมาย ผู้นำ และความตั้งใจจริงของผู้คนทุกคนในสังคมไทยเป็นหลัก ความสามัคคีที่จะนำไปสู่ความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติจึงจะสามารถเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ถ้าหากสังคมใดต้องการความเจริญรุ่งเรืองไม่ว่าด้านใดก็ตาม เป้าหมายแรกที่ต้องปฏิบัติ ก็คือ ทำสังคมให้เข้มแข็ง อันเป็นการทำผู้คนในสังคมนั้นให้มีศักยภาพทางกระทำ ทางความคิด เกิดความสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง กล่าวคือ สามารถรู้ดี รู้ชั่วในสิ่งต่างๆ ได้ พร้อมทั้งมีการศึกษาปฏิบัติตามความรู้ที่ตินั้น โดยแบ่งภาระหน้าที่ของผู้คนในสังคมว่าต้องรับผิดชอบได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับภาระนั้นๆ

2. ความเชื่อและความสำคัญของประเพณีฮีต 12 ที่มีต่อชาวพุทธในเขตตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ประเพณีฮีตสิบสองมีความสำคัญกับชุมชนชาวอีสาน คำว่า "ฮีต" หรือ "รீต" หรือ "จาริตประเพณี" เป็นข้อปฏิบัติที่เนื่องด้วยศีลธรรม ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมมองว่าใครก็ตามที่ไม่ประพฤติตามที่กำหนดไว้ถือว่าผิดเป็นชั่ว ฮีตสิบสองเป็นความเชื่อชาวอีสานที่ถูกแฝงไปด้วยความเชื่อในพระพุทธศาสนาและประเพณีนิยมพื้นบ้าน เป็นประเพณีที่สมาชิกในสังคมจะได้มีโอกาสร่วมชุมชนกันทำบุญประจำทุกเดือนของรอบปี ผลที่ได้รับคือทุกคนจะได้มีเวลาเข้าวัดใกล้ชิดกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น ทำให้ได้มีโอกาสพบปะและรู้จักมักคุ้นกัน เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงและเพื่อความสามัคคีมีความรักใคร่กันของคนในท้องถิ่น ประเพณีฮีตสิบสองได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมล้านช้าง ซึ่งแต่ก่อนนั้นจะรวมเอาทั้งลาวและคนอีสานไว้นั่นเอง จึงทำให้ประเพณีของชาวอีสานและชาวลาวมีความคล้ายกัน สิ่งที่ถ่ายทอดนั้นเป็นความเชื่อในเรื่องของศรัทธาในพระพุทธศาสนาและความเชื่อทางด้านสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ภูตผี เทวดา อารักษ์ ฝิบรรพบุรุษ โดยจะนำปัจจัยทางด้านวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมและสภาพอากาศของพื้นที่ ผนวกเข้ากันอย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นปัจจัยต่างๆ ในการกำหนดกิจกรรมของการทำบุญที่จะมีขึ้นในแต่ละเดือนตลอดทั้งปี

ประเพณีฮีตสิบสองมีประวัติและความเป็นมา ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาที่เป็นทั้งประวัติ ทั้งคุณธรรมที่ถูกสอดแทรก รวมไปถึงถึงรูปแบบพิธีกรรมบางส่วนของฮีตสิบสอง ที่ได้จากพระพุทธศาสนาด้วย อีกทั้งยังมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับ เทวดา อารักษ์โดยเฉพาะ แถนหรือผีฟ้า ที่เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติที่ชาวบ้านเคารพนับถือ การแสดงออกรูปแบบหนึ่งผ่านพิธีกรรม ที่สะท้อนความเชื่อและความยึดถือของพุทธศาสนิกชน และสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

1. บุญที่เกี่ยวกับพระสงฆ์โดยตรง บุญลักษณะนี้จะมี 6 บุญ หรือ 6 เดือน คือ บุญเข้ากรรม บุญข้าวจี บุญผะเหวด บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา และบุญอุกฉิม

2. บุญที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน บุญลักษณะนี้จะเกี่ยวกับการขอพรหรือบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ลดบันดาลความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติให้ เช่น ฟ้าฝน ข้าวปลาอาหาร เป็นต้น จะมีอยู่ 2 บุญ คือ บุญคุณลาน และบุญบังไฟ

3. บุญเกี่ยวกับขวัญกำลังใจในการดำรงชีพ บุญลักษณะนี้เกิดขึ้นภายใต้ความเชื่อที่ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะอำนวยความสุขสวัสดิภาพให้มี 2 บุญคือ บุญสงกรานต์และบุญช่าชะ

4. บุญที่เกี่ยวกับความกตัญญูบุญลักษณะนี้จะเน้นที่การทำบุญอุทิศเป็นสำคัญมี 2 บุญ คือ บุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก

ในเขตตำบลโพธิ์ชัยเองได้มีการปฏิบัติบุญประเพณีฮีต 12 สืบทอดมาช้านานและมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง เพื่อให้คงอยู่ได้ในสถานะทางสังคมที่เปลี่ยนไปจึงส่งผลให้ประเพณีฮีต 12 ที่ปรากฏในปัจจุบันมีอยู่ถึงสามลักษณะ คือประเพณีที่ยังคงปฏิบัติตามเดิมถูกขับเคลื่อนด้วยพระสงฆ์ที่เนื่องด้วยบุญประเพณีบางส่วนมีความเกี่ยวข้องกับพระวินัย ตลอดทั้งปราชญ์ชาวบ้านมองเห็นคุณธรรมที่แฝงอยู่ในฮีตเหล่านี้ จึงได้รักษาไว้ให้คงอยู่เหมือนเดิม ส่วนบุญประเพณีที่ถูกจัดขึ้นด้วยกันนั้น เป็นเพราะบุญเหล่านี้เป็นบุญที่จัดเรียงกัน และมีความเกี่ยวข้องกับอาชีพที่ชาวบ้านทำอยู่ที่มีช่วงการเก็บเกี่ยวผลผลิตอยู่ในช่วงนั้นพอดี ซึ่งการเก็บเกี่ยวที่ว่่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับโรงงาน ชาวบ้านจัดทำบุญประเพณีเหล่านี้ขึ้นพร้อมกัน เพื่อประหยัดเวลาและหลีกเลี่ยงผลกระทบที่จะมีต่อการเก็บเกี่ยวผลผลิต อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะจุดประสงค์ของการจัดบุญประเพณีที่มีความคล้ายคลึงกันจึงจัดขึ้นพร้อมๆ กัน และส่วนสุดท้ายประเพณีที่ถูกยกเลิกไปเป็นเพราะไม่อาจสืบได้ว่าเคยจัดขึ้นมาก่อนหรือไม่ อีกทั้งไม่มีผู้ที่ชำนาญในเรื่องนั้นอีกจึงทำให้ไม่ปรากฏอยู่เลย

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับประเพณีฮีตสิบสองในเขตชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อยู่ที่ “วัด” และ “พระสงฆ์” ที่เป็นเหมือนศูนย์กลางของความศรัทธาในการทำบุญตลอดทั้งปี โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพและความหวังที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข เป็นตัวขับเคลื่อนให้กันไป เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติที่เป็น “ฤดูกาล” โดยการแสดงออกผ่านพิธีกรรมต่างๆ ในรอบปี เป็นเหมือนสัญลักษณ์ที่สะท้อนความเชื่อ และความยึดถือของพุทธศาสนิกชน

3. ประเพณีฮีต 12 ในฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสาราณียธรรมในเขตชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ประเพณีฮีต 12 มีความสัมพันธ์ทางสังคมกับวิถีชีวิตของคนในเขตตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยวิถีชีวิตชาวบ้านมีผลมาจากการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีฮีต 12 ความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นการใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย จำนวนประชากรไม่หนาแน่น อยู่กันแบบถ้อยทีถ้อย

อาศัย พึ่งพากันและกัน แบ่งปันและเกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ ข้าว ปลา อาหาร หรือ ปัจจัยการดำรงชีพอื่นๆ ทั้งยังมีสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาที่ยังคงถือปฏิบัติตาม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่ได้รับการสืบทอดต่อมาจากรพบุรุษ ที่นำไปสู่พิธีกรรม เพื่อเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมกับธรรมชาติ ที่ได้รับการสืบทอดมา ด้วยการบอกเล่า การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ที่นำชาวบ้านเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประเพณี ซึ่ง สามารถแสดงความสัมพันธ์ทางสังคมกับประเพณีฮีต 12 ของชาวตำบลโพธิ์ชัยได้เป็น 3 ความสัมพันธ์ คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับครอบครัว หน่วยที่เล็กที่สุดของสังคมที่ ช่วยปลูกฝังและขัดเกลาจิตใจให้ลูกหลานได้เติบโตเป็นคนดีมีศีลธรรม นอกจากการปลูกฝัง ศีลธรรมแล้วยังมีการสร้างความสัมพันธ์กับครอบครัวอื่นๆ ในชุมชน ผ่านการช่วยเหลือใน การกิจการงานต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเพื่อนบ้านหรือคนในหมู่บ้าน ช่วยขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นของส่วนร่วมและของส่วนย่อยในในระดับครอบครัวให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

2. ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัด ชาวบ้านในเขตตำบลโพธิ์ชัยนับถือศาสนา พุทธมาเป็นหลักตั้งนั้น เมื่อมีการจัดงานบุญประเพณีวัดจะกลายเป็นสถานที่จัดงานสถานที่ เก็บของใช้ส่วนรวมและเป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน และพระสงฆ์เองก็จะเข้ามามีบทบาท ร่วมกันกับชาวบ้าน ทั้งไม่ว่าจะเป็นการร่วมทำกิจกรรมนั้นและคอยอบรมจิตใจให้กับ ชาวบ้านในตำบลโพธิ์ชัยด้วย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านในเขตตำบลโพธิ์ชัย นอกจากจะนับถือในพุทธศาสนาแล้ว ยังมีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือกันมาตั้งแต่ บรรพบุรุษแล้ว ไม่ว่าจะเป็ผีปู่ตา พญาแถน ที่ผีตาแฮก

ซึ่งทั้งความสัมพันธ์กันระหว่างครอบครัว วัด สิ่งศักดิ์สิทธิ์ นั้นจะมีความแน่น แพันจนแทบจะแยกกันไม่ออก ทั้งสมาชิกในครอบครัว คนในชุมชน พระภิกษุสงฆ์รวมไปถึง สิ่งเหนือธรรมชาติต่างมีส่วนในการผลักดันให้ประเพณีฮีต 12 ถูกปฏิบัติเป็นประจำทุกปี เพื่อความสบายใจของคนในชุมชนและเพื่อความสามัคคีปรองดองกันของคนหมู่บ้านใน ตำบลโพธิ์ชัยด้วย

ในด้านเรื่องประเพณีฮีต 12 ในฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสาราณียธรรมใน เขตตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า การปฏิบัติตามประเพณีฮีต 12 ของ คนในตำบลโพธิ์ชัยสามารถเป็นปัจจัยให้คนในหมู่บ้านและชุมชน เกิดความรักความสามัคคี กันตามหลักสาราณียธรรมได้ เพราะอาศัยกิจกรรมที่เกิดจากงานบุญประเพณีจากทั้ง 12 เดือน เป็นตัวเชื่อมโยงทำให้คนในชุมชนได้มาพบปะพูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน ถ้าหาก นำประเพณีฮีต 12 มาจัดตามลักษณะของกิจกรรมที่ได้ทำร่วมกันมารวมกับการหลักสา ราณียธรรมสามารถ จะได้ปัจจัยที่สนับสนุนหลักสาราณียธรรมที่ประกอบไปด้วย

1. งานบุญที่ต้องอาศัยการเตรียมการ ที่ต้องอาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจของคนในหมู่บ้าน ในการช่วยเตรียมทั้งอุปกรณ์และสถานที่ แรงงานความร่วมมือจึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้ในการเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ในการจัดพิธี งานบุญเช่นนี้จะส่งเสริมหลักสาราณียธรรมไว้ทั้งหมดด้วยกัน 3 อัน ประกอบไปด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวาจิกายกรรมและเมตตามโนกายกรรม

2. งานบุญที่ต้องอาศัยสิ่งของและการบริจาค ด้วยบางครั้งบางสิ่งของถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับงานบุญ ซึ่งบางบุญประเพณีเป็นงานส่วนรวมไม่มีใคร หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ โดยตรงการบริจาคสิ่งของเพื่อใช้ในพิธีกรรมในบุญนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็น ถึงแม้ว่าบุญประเพณีบางฮีตจะเป็นการจัดทำขึ้นเป็นรายครัวเรือนก็ตาม แต่ครัวเรือนหนึ่งๆ จะมีทั้งอุปกรณ์และสิ่งของที่ต้องใช้ครบทั้งหมดเป็นไปได้ยากมาก ด้วยเหตุนี้คนในตำบลโพธิ์ชัยที่ไม่ว่าจะเป็นญาติมิตร ครอบครัว หรือคนที่อยู่ใกล้เคียงจึงมักจะนำเอาสิ่งของ หรืออาหารและอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับงานบุญนั้นๆ ที่ตนเองมีมาช่วย อันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันได้เป็นอย่างดี งานบุญที่ต้องอาศัยสิ่งของและการบริจาคจะส่งเสริมหลักสาราณียธรรมในข้อ สาธารณโภคี

3. งานบุญที่ต้องเกี่ยวกับข้อบังคับเพื่อความดีงาม ที่มักจะพบว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตและความเป็นอยู่ ที่มีมาจากการตกลงร่วมกันในหมู่บ้านตามความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาอันเป็นความเชื่อหลัก และบางส่วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งเหนืธรรมชาติหรือการนับถือผีหรือแถนของคนในตำบลโพธิ์ชัย โดยมีจุดประสงค์อยู่ที่ความต้องการให้เกิดสันติสุขภายในสังคมหรือบ้านเมืองนั่นเอง งานบุญเช่นนี้จะส่งเสริมหลักสาราณียธรรมในข้อ สีสามัญญตา

4. งานบุญที่ต้องเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นและอุดมคติ จะได้รับอิทธิพลโดยตรงจากพระพุทธศาสนา ทั้งวันสำคัญและประวัติความเป็นมา ที่มักปรากฏในรูปแบบการแสดงธรรมและความเป็นมาของบุญนั้นๆ งานบุญเช่นนี้จะส่งเสริมหลักสาราณียธรรมในข้อ ทิฏฐิสามัญญตา

จุดสำคัญอีกอย่างคือประเพณีฮีต 12 ที่ถูกจัดเป็นบุญทั้ง 12 เดือน จะมีเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสาราณียธรรมอยู่มากกว่า 1 ข้อ โดยจะคละเคล้าเอาหลักสาราณียธรรมทั้ง 6 ประการเข้าไว้ด้วยกัน แต่จะปรากฏชัดเจนน้อยไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับลักษณะที่เน้นหนักของแต่ละงานบุญประเพณี

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงหลักธรรมเรื่องสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนา
2. ได้ทราบถึงความสำคัญของประเพณีฮีต 12 ในชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
3. ได้องค์ความรู้เรื่องประเพณีฮีต 12 ในฐานะเป็นปัจจัยส่งเสริมหลักสาราณียธรรมในชุมชนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2544). **คติชาวบ้านอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2538). **วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน**. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒนา และวิธาน สุชีวกุปต์. (2538). **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคาแหง.
- บัวศรี ศรีสูง. (2535). **“ทิศทางหมู่บ้านอีสาน” ในฮีตคองและปึกแผ่นคดี**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์.
- ประมวล พิมพ์เสน. (2546). **ฮีต 12 คอง 14 ประเพณี ผูกเสี้ยว**. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์.
- ปรีชา พิณทอง. (2534). **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 7. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- พระครูนิกรสุนทรกิจ (สมพงษ์ นุ่มสกุล). (2554). **“ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”**. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอรุณ อรุณธมโม (สุภะโกศล). (2544). **“อิทธิพลของอรรถกถาธรรมบทต่อพิธีกรรมและประเพณีของชาวอีสาน”**. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.